

MUZAFFER ŞAKAR • Kadıdan Hâkime

MUZAFFER ŞAKAR Van'da doğdu. Bitlis, Muş, Zonguldak ve Siirt'te büyüdü. Lisans eğitimini ve doktorasını Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi'nde, yüksek lisansını Kocaeli Üniversitesi Hukuk Fakültesi'nde tamamladı. Kocaeli, Ardahan, Çankırı, Kilis, Diyarbakır, Trabzon'da hâkimlik yaptı. Yargıtay'da "tetkik hâkimi", Türkiye İnsan Hakları Kurumu'nda uzman olarak çalıştı. Demokrat Yargı Derneği'nde yöneticilik görevinde bulundu. *Türkiye'de Yargı Yoktur* (2013) ve *Türkleşmek, İslamlaşmak, Memurlaşmak: Yargıda Kumpasın Köşe Taşları, AKP ve Cemaat* (2014) kitaplarının yazarları arasında yer aldı. *Radikal İki, Güncel Hukuk, Birikim, Gazete Duvar*'da yazıları yayımlandı.

İletişim Yayınları 3054 • Araştırma-İnceleme Dizisi 499

ISBN-13: 978-975-05-3159-0

© 2021 İletişim Yayıncılık A.Ş. / I. BASIM

I. Baskı 2021, İstanbul

EDITÖR Kıvanç Koçak

DİZİ KAPAK TASARIMI Ümit Kıvanç

KAPAK Suat Aysu

UYGULAMA Hüsnü Abbas

DÜZELTİ Oben Üçke

BASKI Ayhan Matbaası · SERTİFİKA NO. 44871

Mahmutbey Mahallesi, 2622. Sokak, No: 6/31 Bağcılar 34218 İstanbul

Tel: 212.445 32 38 • Faks: 212.445 05 63

CILT Güven Mücellit · SERTİFİKA NO. 45003

Mahmutbey Mahallesi, Devekaldırımı Caddesi, Gelincik Sokak,

Güven İş Merkezi, No: 6, Bağcılar, İstanbul, Tel: 212.445 00 04

İletişim Yayınları · SERTİFİKA NO. 40387

Cumhuriyet Caddesi, No. 36, Daire 3, Seyhan Apartmanı,

Harbiye Mahallesi, Elmadag, Şişli 34367 İstanbul

Tel: 212.516 22 60-61-62 • Faks: 212.516 12 58

e-mail: iletisim@iletisim.com.tr • web: www.iletisim.com.tr

MUZAFFER ŞAKAR

Kadıdan Hâkime

Bir Mesleđin Yolculuđu

Anneme...

16 Mayıs 1973¹

(...)

Ölümden de beter

yaşadıklarını hatırlayamamak.

Hayalet değildim ya!

Nefes aldım, yemek yedim, yürüdüm.

Sesi vardı adımlarımın,

Mutlaka izi kalmıştır

kapı tokmaklarında parmaklarımın.

Aynalarda karşımdaydım,

Şu ya da bu renkten

şöyle ya da böyle bir şey giydim.

Beni mutlaka görmüş olmalı biri.

(...)

---

1 Wislawa Symporska, çev. Gündüz Vassaf, *Radikal*, 05.01.2003. Gün geçtikçe büyüyen adliyelerde neredeyse görünmez hale gelen hâkimlerin ruhuna bir mersiye niyetine...

İÇİNDEKİLER

TEŞEKKÜR.....	13
Önsöz	15
<i>Mutato nomine, de te fabula narratur</i>	20
<i>Beautiful Boy</i>	22
Giriş	27
Hâkimler devletçi mi?.....	28
Yazıcı mı, okuyucu mu?.....	30
Bürokratik kıskaç.....	32
Yargı, bürokratik bir örgüt mü?.....	34
Bürokratik yargının sonuçları.....	35
Bürokratik gelenek.....	36
BİRİNCİ BÖLÜM	
Yargı ve Bürokrasi	39
YARGI	39
Yargı kavramı.....	39
<i>Mahkeme</i>	43
<i>Hâkim</i>	44
<i>Osmanlı ve Cumhuriyet anayasalarında yargı</i>	47

İktidarın sınırlandırılması ve yargı	48
<i>Kuvvetler ayrılığı ve yargı</i>	50
<i>İktidarın meşruiyet kaynağı olarak yargı</i>	55
Hukuk devleti yanılması ve yargının sonu	60
<i>Marksist hukuk kuramı</i>	65
<i>Hukukun görelî özerkliği</i>	70
BÜROKRASİ	75

İKİNCİ BÖLÜM

Türkiye’de Hâkimliğin Bürokratik Gelişimi	81
OSMANLI DÖNEMİNDE KADILIK	82
Klasik dönemde kadılık	85
<i>Kadıların atanma ve tayin usulleri</i>	87
<i>Kadıların görev süreleri</i>	92
<i>Kadının adli görevleri ve yerel yargı bürokrasisi</i>	94
<i>Kadının idari görevleri</i>	97
<i>Kadıların terfileri</i>	98
<i>Kadıların sahip oldukları teminatlar ve özlük hakları</i>	100
<i>Kadıların denetimi</i>	101
Osmanlı’da kadılık hiyerarşisi ve kadıların adalet hizmetindeki etkinliği	102
<i>Kadılık hiyerarşisi</i>	102
<i>Kadıların adalet hizmetindeki etkinliği</i>	116
Kadıların merkez bürokrasisine bağlılıkları ve taşra idarecileriyle ilişkileri	122
Kadıların çalışma düzeni ve tekdüzelik	130
Tanzimat’tan Cumhuriyet’e kadılık düzeni	135
<i>Tanzimat dönemine genel bakış</i>	133
<i>Tanzimat dönemi yargı düzeni</i>	141
Mahkeme reformu.....	141
İlmiye reformu.....	147
<i>Reformun gereğçesi</i>	147
<i>Çeza hukuku tedbirleriyle ilmiyenin “ıslahı”</i>	154
<i>Kadıların eğitim sisteminin yenilenmesi</i>	156
<i>Kadıların atama sisteminin değıştirilmesi</i>	159
Tanzimat döneminde kadılık mesleğinde yaşanan değışim	163

CUMHURİYET DÖNEMİNDE HÂKİMLİK	169
Osmanlı ilmiye bürokrasisinin dağılması.....	169
Cumhuriyet yargı bürokrasisinin inşası ve hâkimlik mesleğinin düzenlenmesi	174
<i>Ankara Adliye Hukuk Mektebi'nin açılışı</i>	174
<i>Cumhuriyet'in ilk yıllarında hâkimlik mesleği (1926-1934)</i>	179
<i>1934-1983 döneminde hâkimlik mesleği</i>	183
<i>12 Eylül sonrası hâkimlik “mesleği”</i>	194
Hâkimlik mesleğinin merkeziyetçi niteliği	199
<i>Yargı “karargâhının” (Yargı Yüksek Kurulları'nın) kuruluşu</i>	200
27 Mayıs - 12 Eylül arasında yargı idaresi (Yüksek Hâkimler Kurulu'nun kuruluşu).....	200
12 Eylül sonrası yargı idaresi (Hâkimler ve Savcılar Yüksek Kurulu'nun kuruluşu).....	204
2010 sonrası yargı idaresi (Hâkimler ve Savcılar Yüksek Kurulu'nun yapısının değişmesi).....	206
<i>Temyiz mahkemesi aktivizmi</i>	210
Hâkimlik hiyerarşisi	218
<i>Taşrada yargı idaresi ve hiyerarşik düzen</i>	219
<i>Merkez teşkilatında hiyerarşi</i>	227
<i>Yargı yüksek kurullarının hâkimler üstündeki otoritesi</i>	232
Şeref, ahlâk, itibar.....	237
Otoritenin pekişmesi.....	239
<i>La loi c'est moi (Temyiz Mahkemeleri'nin otoritesi)</i>	245
Denetim ve gözetim hakkı.....	245
Hâkimin karnesi.....	246
Cumhuriyet yargı düzeninin tekdüzeliği	250
<i>Mahkeme kararları kime hitap eder?</i>	250
<i>Karantina altına alınan hâkimler?</i>	252
<i>Devlet mahallesine sığınma</i>	256
Bölge Adliye Mahkemeleri'nin yargının bürokratik düzenine etkileri	259
<i>2005 sonrasında yargıdaki dönüşüm ve memurlaşma</i>	266
<i>2017 sonrası HSK ve hâkimlerin seçme hakkının sonu</i>	270

Sonuç	273
Tanzimat reformları ve “bürokrasinin icadı”	276
Cumhuriyet dönemi ve ulusal bürokrasinin inşası	277
Öneriler.....	283
Reform.....	285
Avukat ve hâkimler	286
KAYNAKÇA	289

TEŞEKKÜR

Babama, kardeŐlerime, dostlarıma ve çalışma arkadaŐlarıma yardımları, maddi ve manevi destekleri için teşekkür ederim. Ayrıca Metin Eren yazılarımin ilk hallerine maruz kaldı, öneriler sundu; Aytaç Yıldız birikim ve tavsiyelerini esirgemedi; Orhan Gazi Ertekin ve Faruk Özsü'nün dostluk ve yoldaŐlıkları hiç eksik olmadı; Tanıl Bora'nın teŐvik ve telkinleri çok kıymetliydi; kitabın bazı ayrıntılardan kurtularak yola koyulması Kıvanç Koçak'ın katkılarıyla mümkün oldu. Hepsine ayrı ayrı Őükranlarımı sunuyorum.

Senem'in özveri ve anlayıŐı, çocukların sabrı olmasa, olmazdı zaten...

Önsöz

Böcüzade Süleyman Sami (1852-1932), *Üç Devirde Gördüklerimiz (Hakâyıkü'l Beyân Fî Eşkâli'l Ezmân yahut "Ne Derekeye İnmiştik Ne Dereceye Çıktık")* adlı kitabında saltanat, Meşrutiyet ve Cumhuriyet devirlerindeki tanıklıklarına yer verir. 1891 yılında Isparta Bidayet Mahkemesi azalığına seçilen Süleyman Sami, 1893'te bu görevinden ayrılarak payitahta (İstanbul'a) gider ve hukuk derslerine devam eder. Hukuk mektebinden müstantiklik şahadetnamesi (sorgu yargıçlığı diploması) alır ancak hiçbir göreve atanmaksızın memleketine döner. Nereye atandığını soranlara, "Hamdulillah yüzümün aklı ile haneme geldim, ne ehıbbaya (dostlara) sıkıntı ne de erbabına rüşvet verdim, memleketin menafi-i umumiyesi ve vücudunun sıhhat ve afiyeti için bir seyahat ve payitahtı ziyaret etmiş oldum"¹ cevabını verir.

Başkentteki rüşvet ve iltimas düzenini kısa sürede fark ederek, hâkimlik görevine atanmaksızın eşinin, ailesinin yanına dönen Böcüzade, dostlara sıkıntı vermemenin huzurunu yaşıyordu. Ondan yüz yıl sonra, 1993 yılında başkentte hukuk tah-

---

1 Böcüzade Süleyman Sami, *Üç Devirde Gördüklerimiz (Hakâyıkü'l Beyân Fî Eşkâli'l Ezmân yahut "Ne Derekeye İnmiştik Ne Dereceye Çıktık")*, yay. haz. Hasan Babacan, Servet Aşar, Türk Tarih Kurumu Yayınları, 2011, s. 44.

siline ve hemen akabinde hâkimlik serüvenine başlayan ben-denize hâkim adayırken istifa etmeyi tasarlamama rağmen bu niyetimde henüz muvaffak olabilmış değilim. Böcüzade gibi gönül hoşluğuyla değil üstelik, tanık olduğum, maruz kaldığım musibet ve hâdisatın ağırlığı ve yarattığı hüznle söylüyorum bu sözleri. Böcüzade Süleyman Sami memleketine dönmesinin ardından önce belediye başkanı, sonra da mebus olarak üç devirde üç ayrı yönetim şekline tanık olmuş. Hâkimlik macerasında sebat gösteren bana da üç ayrı yargı iktidarına tanıklık nasip oldu.

Ankara'da hâkim adayı olarak mesleğe başladığım 1999 yılında, 28 Şubat'ın daha bin yıl süreceğine inanılıyordu. Ordunun ve yargı bürokrasisinin hükümetler üzerinde ve siyasal sistem içerisinde rakipsiz bir konumu bulunmakta, askerlerin söz ve eylemleri siyasal gündemi belirlemekteydi. Siyaset, karargâhın gözetiminde oynanan bir oyun gibiydi. Hukuksa "Cumhuriyet'in bekçisi" yargı bürokratlarına teslim edilmişti. Şüphesiz "bekçiler" kurmayların sözünü dinlemekteydi. Ancak biz sahnedeki gözümüzü alamazken perde gerisinde büyük kavgalar yaşanmaya başlamıştı.

2005 yılında düzenlenen "Şemdinli İddianamesi" iktidar oyunlarına farklı bir rolle dahil olan yargının ilk tiradıydı. Yargı, olağanüstü mahkemeler eliyle rejim koruyucularına karşı saldırıya geçmişti. Hâlâ vazifesinin başında olan HSYK, bu girişimi cevapsız bırakmamış, iddianameyi düzenleyen Cumhuriyet savcısı meslekten ihraç edilmişti. Yargıtay ve Anayasa Mahkemesi kısa süre içinde karşı atağa geçmiş, iktidar partisi aleyhine kapatma davası açılmış, siyasal alanda hâkimiyetin kime ait olduğu gösterilmek istenmişti. Ancak sistemin kendine güveninden ya da tükenmişliğinden, "okçular tepesi" uzun süre önce boşaltıldığından yenilgi kaçınılmaz olmuş ve bir dönem sona ermişti.

Olağanüstü mahkemeler eliyle bir yargı iktidarı oluşturan Gülen cemaatinin öncülüğünde devri sabıkın yargılandığına, "28 Şubat davası" kapsamında dönemin askerî yöneticilerinin gözaltına alındığına, tutuklandıklarına tanık olmaktaydık. 1990'lı yılların ikinci yarısında ve 2000'li yılların başında görev

yapmış üst düzey askerî yöneticilerin neredeyse tamamının 12 Temmuz 2007 tarihinde Ümraniye’de bir gecekondu bulduğu ileri sürülen 27 adet el bombasıyla başlayan soruşturmalar sonrasında çeşitli davalardan yargılandığını ve ağır cezalara mahkûm olduklarını canlı yayınlarda izlemekteydik. Her sabah yeni bir soruşturma “dalgası” var mı diye televizyonu açıyorduk. Mahkeme kararları siyasal gündemin temel belirleyicisi olmuştu ve her gün yeni bir “asrın davası” görölüyordu. İkinci devir çok hızlı başlamıştı.

Olağanüstü mahkemelerin ardından HSYK ve Yargıtay da yeni yargı iktidarının kontrolüne geçtikten sonra bir sabah başka kapıların çalındığına, başka evlerin arandığına, soruşturmanın Başbakan’a doğru yol aldığına tanık olduk. 2005-2010 yılları arasında olağanüstü mahkemelerle Yargıtay ve Anayasa Mahkemesi arasında yaşanan iç savaşın çok daha kanlısı bu kez neredeyse tüm devlet kurumlarında yaşanmaktaydı. Hükümet yanlıları ve Gülen cemaati mensupları arasında bir iç savaş baş göstermişti. Bu nükleer savaş anında sığınaklara inmeyi salık verenler vardı ancak savaşın tahrip etmediği hiçbir alan yoktu.

Şiddetli çatışmaların yaşandığı yargı ve emniyet bürokrasisinde eski ittifaklar dağılmış, “asrın davaları” sahipsiz kalmış, bütün oyun güç dengelerine göre yeniden kurgulanmıştı. 2005-2014 döneminin “büyük davalarında” verilen kararların mürekkebi henüz kurumadan “yargılamaları” sürdüren hâkimler görevden alınmıştı. Televizyonda son on yılda yaşananların sahteliği, dolandırıcılık hikâyeleri eşliğinde yayınlanırken yargı içerisindeki son kararsızlar da tarafını belirlemeye başlamıştı. İkinci devir sona eriyordu.

Üçüncü devir çok daha şiddetli çatışmaların ardından başlamıştı. İktidar mücadelesi seviye atlamış, sahneye uçakların, tankların çıktığı gerçek bir savaş durumuna geçilmişti. Uçakların kamu binalarını, TBMM’yi, polis karargâhlarını bombaladığı, helikopterlerden ateş açılarak insanların öldürüldüğü görüntüleri canlı yayınlarda izlemekteydik. Bir gecelik savaş sona erdiğinde, tank paletlerinin altında kalarak, helikopterden taranarak ölen siviller ve boğazı kesilen erler vardı. Sonraki gün

her yerde esir kamplarının kurulduğuna, hainler mezarlığı inşa edildiğine tanık olduk.

Üçüncü devir, dalga dalga gözaltılarla ilerliyordu. Her gün yeni gözaltı haberleriyle uyanıyorduk. Gözaltına alınanların sayısı binleri, on binleri bulmaktaydı. Nitekim benim de tanıklığın ötesine geçen bazı tecrübelerim oldu bu dönemde.

Kısa bir aradan sonra sahaya geri döndüğümde üçüncü devirin gürül gürül yaşandığına, yeni yargı makinesinin önüne atılan her canlıyı öğüttüğüne herkesle birlikte tanık olmuştum. Gözaltına alınanlar, gözaltına alanları alanlar, tutuklayanlar, tutuklayanları tutuklayanlar... Şenlik alanı gibiydi adliyeler. Hâkim ve savcılarının tamamı muhtemel sanık konumundaydı. Lojmana yaklaşan polis aracının bu kez kimleri alacağı perde gerisinden endişeli gözlerle izleniyordu. Darbe teşebbüsü sonrasında, toplam dört bin hâkim-savcı meslekten ihraç edilmişti. Açığa alınan, meslekten ihraç edildikten sonra iade edilen, gözaltına alınan, şüpheli olarak ekip aracına binenlerin sayısı çok daha fazlaydı. Asker, hâkim-savcı lojmanları yüksek riskli bölgeler haline gelmişti. Lojman sakinleri, Covid-19 salgınındaki risk grubu gibiydiler ve yaşananlar olağan bir riskin parçası olarak görülmekteydi. Yıllarca önlerine atılanı *homo sacer* (*kamı helal* de diyebiliriz) olarak tanımlayan, özellikle “bir kısım halkı” doğrudan şüpheli olarak kaydeden hâkim ve savcılar “ötekilerin” pozisyonuna geçmişlerdi. İbret verici olduğu kadar, acıklı bir manzaraydı.

Eylül 2013 tarihinde yayımlanan *Türkiye’de Yargı Yoktur* kitabında, hâkim ve savcılara şu sözlerle seslenmişim:

Sen ki, her gün hak talepleri yanı başında haykırılırken bir kez dönüp bakmadın.

İnsanlar şiirler yazdı yokluğuna dair bu sözler bana mı diye alınmadın.

Sıraları birlikte doldurduğun, her gün yüz yüze baktığın meslektaşların, yerlerde sürüklenerek gözaltına alındı, adliyeler eylem yeri değildir, dedin. Kime söylüyorsun emri sen vermiştin zaten değil mi?